

Таблиця 3. Класифікація рівновесних состояній с позиції устойчивости

Характеристика состояния экономической системы	Характеристика устойчивости
угол наклона изокосты $\alpha = 45^\circ$, ($\Delta x_1 = \Delta x_2$)	циклическое колебание
угол наклона изокосты $\alpha < 45^\circ$, ($\Delta x_1 > \Delta x_2$)	система стремится к устойчивому состоянию
угол наклона изокосты $\alpha > 45^\circ$, ($\Delta x_1 < \Delta x_2$)	система отклоняется от устойчивого состояния

Выводы по данному исследованию и перспективы дальнейшего развития проблемы. Исследования, проведенные на основе разработанной структурно-логической схемы позволили выявить условия устойчивого функционирования предприятия. Выявленные закономерности составляют основу обоснованного принятия стратегических решений. Дальнейшие исследования направлены на разработку экономического механизма реализации стратегии обеспечения устойчивого развития предприятия.

Источники и литература:

1. Голубков Е. П. Маркетинг для маркетологов. Предплановые маркетинговые исследования и стратегический анализ / Е. П. Голубков // Маркетинг в России и за рубежом. – 2008. – № 2 (64). – С. 106-125.
2. Василенко В. А. Менеджмент устойчивого развития предприятий : монография / В. А. Василенко. – К. : Центр учебной литературы, 2005. – 648 с.
3. Томпсон А. А. Стратегический менеджмент. Искусство разработки и реализации стратегии / А. А. Томпсон, А. Дж. Стрикленд. – М. : Банки и биржи, ЮНИТИ, 1998. – 576 с.
4. Замков О. О. Математические методы в экономике : учеб. / О. О. Замков, А. В. Толстопятенко, Ю. Н. Черемных; под общ. ред. д.э.н., проф. А. В. Сидоровича. – М. : МГУ им. М.В. Ломоносова; ДИС, 1998. – 368 с.

Піскунова О.В.

УДК 330.322.54; 519.86

ВПЛИВ ОЧІКУВАНЬ НА ПОЛІТИКУ РЕІНВЕСТУВАННЯ ТА РОЗВИТОК МАЛОГО ПІДПРИЄМСТВА

Постановка проблеми. Останнім часом в Україні спостерігаються несприятливі тенденції розвитку малого бізнесу, зокрема у цьому секторі економіки постійно зменшуються відносні обсяги виробництва та відносна зайнятість. Тому актуальною залишається проблема вдосконалення державної підтримки вітчизняного малого бізнесу, в результаті якої не тільки би зростала кількість малих підприємств в країні, але й підвищувалась ефективність діяльності малих підприємств, зростала би їх роль в економіці країни. Вирішення цієї проблеми має ґрунтуватись на її глибокому науковому аналізі з урахуванням сучасних досягнень економічної науки, якою, зокрема, встановлено суттєвий вплив на розвиток економіки суб'єктивних факторів, у тому числі встановлено вплив на інвестиційну діяльність економічних агентів їх очікувань щодо рівня цін. Дослідження впливу на розвиток малого підприємства різноманітних факторів, зокрема очікувань підприємців, потребує застосування економіко-математичних методів і моделей.

Аналіз досліджень і публікацій, присвячених даній проблемі. У праці [4] представлені моделі малого підприємства, які описують його динаміку за допомогою диференціальних рівнянь, що дозволяють аналізувати ефективність державної фінансово-кредитної підтримки малого підприємства. Недоліком цих моделей є їх непристосованість до податкового законодавства України та до умов ринкової економіки. У праці [1] розроблено модель динаміки малого підприємства для неперервного часу, яка враховує особливості вітчизняного податкового законодавства, а також залежність інвестиційної політики підприємства від очікувань щодо ринкової кон'юнктури. Водночас, запропонована у даній праці модель не враховує невизначеності ринкового середовища, пов'язаної зі стохастичністю цін. **Метою статті** є розробка дискретної моделі динаміки малого підприємства в умовах невизначеності з урахуванням очікувань підприємця щодо рівня цін на вироблювану продукцію та аналіз впливу механізму формування очікувань на політику реінвестування та розвитку малого підприємства.

1. Базова модель динаміки малого підприємства. Для побудови моделі динаміки малого підприємства зроблені наступні припущення: основні виробничі фонди A_{t-1} – це єдиний обмежуючий фактор, що визначає випуск продукції X_t в момент часу t ($t = \overline{1, T}$): $X_t = f' \cdot A_{t-1}$, де $f' = const$ – коефіцієнт фондівдачі, який показує кількість фізичних одиниць виробленої продукції на одиницю виробничих фондів (підприємство функціонує за незмінної технології). Вважається, що весь обсяг виробленої продукції X_t реалізується на ринку за ціною P_t , а виручка V_t від її реалізації дорівнює: $V_t = P_t \cdot X_t$. Чистий прибуток підприємства F_t представляє собою різницю між загальним прибутком $F_t^{заг} = (1 - c_t) \cdot V_t$ та сплаченим обсягом податків та зборів $N_t = v_t \cdot V_t$: $F_t = (1 - c_t - v_t) \cdot V_t$. Тут v_t – аґрегована ставка оподаткування малого підприємства: $v_t = \gamma_t - \beta_t \cdot c_t$, γ_t і β_t – параметри, значення

яких залежать від обраної малим підприємством схеми оподаткування та від діючих ставок податків [3], $c_t = C_t/V_t$ - питома собівартість продукції (C_t - витрати на виробництво та реалізацію продукції без урахування податків та зборів). Після нескладних перетворень можна отримати наступний вираз для чистого прибутку: $F_t = (\pi_t - c_t^*) \cdot (1 - \gamma_t) \cdot P_0 \cdot X_t$, де $\pi_t = P_t/P_0$ - відносний рівень цін на вироблювану продукцію, $c_t^* = c_0 \cdot (1 - \beta_t)/(1 - \gamma_t)$. Зазначимо, що коли додаткові внески до Пенсійного фонду України не сплачуються [3], то $c_t^* \equiv c^*$.

Якщо в деякий момент часу підприємство отримує збитки (якщо $\pi_t < c_t^*$), воно може скоротити обсяги виробництва, не використовуючи повністю наявні виробничі фонди. Тому в моделі розрізняються використовувані виробничі фонди A_t і наявні фонди A_t^* : $A_t = \zeta_t^* \cdot A_t^*$, де ζ_t^* - коефіцієнт використання виробничих фондів: $\zeta_t^* = 1$, якщо $\pi_t \geq c_t^*$, і $\zeta_t^* = \zeta$ ($0 \leq \zeta \leq 1$) якщо $\pi_t < c_t^*$. В початковий момент часу $A_0^* = A_0$. Підприємство може розвиватись за рахунок як внутрішніх джерел (отриманого прибутку F_t), так і зовнішньої фінансової підтримки I_t : $\Delta A_t^* = A_t^* - A_{t-1}^* = \chi_t \cdot A_{t-1}^* + I_t$, де $\chi_t \in [0, 1]$ - частка чистого прибутку, що відраховується малим підприємством на реінвестування. За умови отримання збитків підприємство виробничі фонди не нарощує: $\chi_t = 0$, $I_t = 0$.

Таким чином, на основі зроблених припущень можна записати наступну модель динаміки розвитку малого підприємства у дискретному часі:

$$F_t = (\pi_t - c^*) \cdot (1 - \gamma_t) \cdot f_0 \cdot \zeta_{t-1}^* \cdot A_{t-1}^*, \quad (1)$$

$$\Delta A_t^* = A_t^* - A_{t-1}^* = \chi_t \cdot A_{t-1}^* + I_t, \quad (2)$$

$$\chi_t = \xi_t \cdot \zeta_{t-1}^* \cdot f_0 \cdot (1 - \gamma_t) \cdot (\pi_t - c^*), \quad f_0 = f' \cdot P_0. \quad (3)$$

Формулу (2) можна розписати рекурсивно, тоді у випадку, коли зовнішні інвестиції можуть надаватись тільки у початковий момент часу, отримаємо:

$$\frac{A_t^*}{A_0} = \left(1 + \frac{I_0}{A_0}\right) \cdot \Psi_t, \quad \text{де } \Psi_t = \prod_{\tau=1}^t (1 + \chi_\tau). \quad (4)$$

Ціни на продукцію підприємства є стохастичними та змінюються так:

$$\pi_t = h_t + \varepsilon_t, \quad t \geq 1, \quad \pi_0 = 1, \quad (5)$$

де h_t - детермінована функція часу, ε_t - випадкові величини, не корельовані у часі, з нульовим математичним сподіванням та постійною дисперсією σ_ε^2 .

З урахуванням (5) вираз коефіцієнта χ_t набуде вигляду

$$\chi_t = \xi_t \cdot \zeta_{t-1}^* \cdot f_0 \cdot (1 - \gamma_t) \cdot (h_t - c^* + \varepsilon_t^*), \quad (6)$$

де ε_t^* - випадкова величина, така, що $\varepsilon_t^* = \varepsilon_t$, якщо $\varepsilon_t \geq c^* - h_t$, і $\varepsilon_t^* = c^* - h_t$, якщо $\varepsilon_t < c^* - h_t$.

Використання величин ε_t^* дозволяє врахувати в моделі те, що за від'ємного прибутку внутрішні інвестиції не здійснюються: $\chi_t = 0$.

2. Моделювання інвестиційної стратегії малого підприємства. Опис інвестиційної стратегії малого підприємства здійснюється в моделі шляхом надання певного вигляду функції ξ_t . Природно вважати, що, приймаючи рішення щодо інвестування, підприємець спирається на очікуваний рівень цін π_t^e . У простому, але досить реальному випадку, залежність коефіцієнта реінвестування від очікуваного рівня цін є такою:

$$\xi_t = \xi(\pi_t^e) = \frac{\pi_{t+1}^e - c^*}{\pi^m - c^*}, \quad \text{якщо } c^* \leq \pi_{t+1}^e \leq \pi^m, \quad (7)$$

де $\pi^m \geq 1$ - деяке мінімально прийнятне для підприємця значення π_t , за якого вважається за доцільне увесь прибуток направляти на реінвестування: $\xi_t = 1$. За очікуваного від'ємного прибутку, коли $\pi_{t+1}^e < c^*$, мале підприємство інвестиції у виробничі фонди не здійснює: $\xi_t = 0$.

У сучасній економічній науці, як правило, виокремлюють три типи очікувань: статичні, адаптивні та раціональні [2]. *Статичні очікування* означають, що стосовно майбутнього економічні суб'єкти орієнтуються на ті самі параметри кон'юнктури, які мають місце сьогодні: $\pi_{t+1}^e = \pi_t$. *Адаптивні очікування*

можна визначити за принципом «на помилках вчатся». Економічні суб'єкти будують свою поведінку, враховуючи минулий досвід, але корегують свої очікування з урахуванням власних помилкових оцінок у минулому та очевидних змін економічної кон'юнктури: $\pi_{t+1}^e = \lambda \cdot \pi_t + (1-\lambda) \cdot \pi_t^e$, де $0 \leq \lambda \leq 1$ – коефіцієнт адаптації, що враховує помилки минулого оцінювання. Формулу для визначення адаптивних очікувань можна розписати рекурсивно:

$$\pi_{t+1}^e = \lambda \cdot \sum_{\tau=0}^t (1-\lambda)^\tau \cdot \pi_{t-\tau} + (1-\lambda)^{t+1} \cdot \pi_0^e.$$

Рациональні очікування передбачають, що економічні суб'єкти будують свою поведінку, виходячи з аналізу всієї доступної на даний момент інформації: $\pi_{t+1}^e = \pi_{t+1}^e(y_i)$, де y_i – сукупність факторів, що впливають на очікувані значення показника π_{t+1} . Рационально діючі економічні суб'єкти якби заглядають у майбутнє. Формуючи прогноз щодо майбутніх цін, вони роблять це так, як і ринок визначає фактичні ціни, не припускаючись систематичних помилок, тобто: $\pi_{t+1}^e = M(\pi_{t+1})$, де $M(\bullet)$ – оператор математичного сподівання.

Очікування щодо цін, динаміка яких визначаються формулою (5), моделюються наступним чином:

статичні очікування - $\pi_{t+1}^e = \pi_t = h_t + \varepsilon_t$; (8)

адаптивні очікування - $\pi_{t+1}^e = H_t + E_t + (1-\lambda)^{t+1} \cdot \pi_0^e$,

$$H_t = \lambda \cdot \sum_{\tau=0}^t (1-\lambda)^\tau \cdot h_{t-\tau}, \quad E_t = \lambda \cdot \sum_{\tau=0}^t (1-\lambda)^\tau \cdot \varepsilon_{t-\tau}; \quad (9)$$

раціональні очікування - $\pi_{t+1}^e = h_{t+1} + M(\varepsilon_{t+1})$. (10)

З урахуванням (8)–(10) вираз (7) набуде вигляду:

статичні очікування - $\xi_t = \frac{\pi_t - c^*}{\pi^m - c^*} = \frac{h_t - c^* + \varepsilon_t^{**}}{\pi^m - c^*}$; (11)

адаптивні очікування - $\xi_t = \frac{H_t + (1-\lambda)^{t+1} \cdot \pi_0^e - c^* + E_t^*}{\pi^m - c^*}$; (12)

раціональні очікування - $\xi_t = \frac{h_{t+1} - c^*}{\pi^m - c^*}$, (13)

де ε_t^{**} , E_t^* – випадкові величини, за допомогою яких забезпечується виконання умови $c^* \leq \pi_{t+1}^e \leq \pi^m$. Вони визначаються наступним чином:

$$\varepsilon_t^{**} = \begin{cases} \pi^m - h_t, & \text{якщо } \varepsilon_t > \pi^m - h_t, \\ \varepsilon_t, & \text{якщо } -z_t \leq \varepsilon_t \leq \pi^m - h_t, \\ -z_t, & \text{якщо } \varepsilon_t < -z_t; \end{cases}$$

$$E_t^* = \begin{cases} \pi^m - H_t - (1-\lambda)^{t+1} \pi_0^e, & \text{якщо } E_t > \pi^m - H_t - (1-\lambda)^{t+1} \pi_0^e \\ E_t, & \text{якщо } c^* - H_t - (1-\lambda)^{t+1} \pi_0^e \leq E_t \leq \pi^m - H_t - (1-\lambda)^{t+1} \pi_0^e, \\ c^* - H_t - (1-\lambda)^{t+1} \pi_0^e, & \text{якщо } E_t < c^* - H_t - (1-\lambda)^{t+1} \pi_0^e. \end{cases}$$

З урахуванням (11)–(13) формулу (6) представимо у такому вигляді:

$$\chi_t = q_t \cdot (z_t + \varepsilon_t^*) \cdot \zeta_{t-1}^*, \quad (14)$$

де $z_t = h_t - c^*$. Коефіцієнт q_t залежить від механізму формування очікувань:

статичні очікування - $q_t = f_0 \cdot (1-\gamma_t) \cdot \frac{z_t + \varepsilon_t^{**}}{\pi^m - c^*}$; (15)

адаптивні очікування - $q_t = f_0 \cdot (1-\gamma_t) \cdot \frac{H_t + (1-\lambda)^{t+1} \cdot \pi_0^e - c^* + E_t^*}{\pi^m - c^*}$; (16)

раціональні очікування -

$$q_t = \begin{cases} f_0 \cdot (1-\gamma_t) \cdot \frac{z_{t+1}^*}{\pi^m - c^*}, & \text{якщо } 0 < z_{t+1} \leq \pi^m - c^*, \\ f_0 \cdot (1-\gamma_t), & \text{якщо } z_{t+1} > \pi^m - c^*, \\ 0, & \text{якщо } z_{t+1} \leq 0. \end{cases} \quad (17)$$

Для обчислення математичного сподівання $M(\Psi_t)$ відносних обсягів виробничих фондів малого підприємства у випадку статичних та раціональних очікувань можна використовувати рекурсивне представлення величини Ψ_t :

$$\begin{aligned}\Psi_t &= \Psi_{t-1} + Q_t \cdot Z_{t-1}, \quad t \geq 1; \quad \Psi_0 = 1; \\ Z_t &= \zeta_t^* \cdot \Psi_{t-1} + Q_t \cdot Z_{t-1}, \quad t \geq 1; \quad Z_0 = 1,\end{aligned}\tag{18}$$

де $Q_t = q_t \cdot (z_t + \varepsilon_t^*) \cdot \zeta_t^*$. У випадку, коли виробничі фонди завжди використовуються у повному обсязі, $\Psi_t = Z_t$.

За раціональних очікувань величини q_t - детерміновані, за статичних і адаптивних – випадкові. За статичних очікувань q_t залежить тільки від ε_t^* , тому суттєвих труднощів при обчисленні $M(\Psi_t)$ не виникає, водночас за адаптивних очікувань q_t залежить вже від величини E_t^* , яка є функцією зваженої суми випадкових величин $\varepsilon_1, \varepsilon_2, \dots, \varepsilon_t$, що суттєво ускладнює визначення $M(\Psi_t)$.

3. Вплив очікувань на розвиток малого підприємства за різних станів ринкової кон'юнктури. Проаналізуємо динаміку малого підприємства на протязі $T = 20$ періодів часу у випадку, коли детермінована складова h_t відносного рівня цін є лінійною функцією часу. Для визначеності покладемо, що $\sigma_\varepsilon = 0,1$, $c_0 = 0,65$, $f_0 = 0,25$, $I_0 = 0$. Крім того, припустимо, що виробничі фонди підприємства завжди використовуються повністю: $A_t^* = A_t$. Розглядувані значення параметра політики реінвестування: $\pi^m = 1$ і $\pi^m = 1,2$.

Проаналізуємо спочатку динаміку малого підприємства за **несприятливої ринкової кон'юнктури**, коли детермінована складова h_t є лінійно спадною функцією: $h_t = 1 - \pi \cdot t$, $\pi = 0,0125$. На рис. 1 проілюстровано динаміку коефіцієнта реінвестування за статичних та раціональних очікувань (позначені відповідно буквами S і R). Цифри у позначеннях ліній на рисунку відповідають різним схемам оподаткування: загальній (схема 1) та спрощеним (схеми 2, 3) [3]. Значення випадкових величин ε_t було сгенеровано за допомогою системи MATLAB (вони обирались випадковим чином з нормального розподілу).

Значення параметра π^m відображає схильність підприємства до реінвестування: чим воно менше, тим більшу частку прибутку підприємство схильне направляти на інвестиції у виробничі фонди. Значення $\pi^m = 1$ свідчить про те, що коли прогнозований відносний рівень цін принаймні не буде зменшуватись, підприємство увесь прибуток інвестуватиме у виробничі фонди. Як бачимо з рис. 1, якщо очікування статичні, то за більш високої схильності до реінвестування (тобто коли $\pi^m = 1$) спостерігається значно вищий рівень волатильності коефіцієнта реінвестування, ніж коли $\pi^m = 1,2$.

На рис. 2 показано динаміку математичних сподівань відносних обсягів основних виробничих фондів підприємства $M(A_t/A_0)$. Позначення ліній на рис.2 відповідають позначенням ліній на рис. 1. Аналіз рис. 2 показує, що у випадку несприятливої ринкової кон'юнктури математичні сподівання відносних обсягів основних виробничих фондів більш інтенсивно зростають, коли очікування щодо рівня цін є статичними. Найбільш яскраво цей ефект проявляється за невеликих значень параметра політики реінвестування π^m та за спрощених схем оподаткування. За загальної схеми оподаткування, яка є досить обтяжливою для підприємств, якщо ціни починають падати, мале підприємство, як правило, перестає розвиватись незалежно від типу очікувань щодо відносного рівня цін на свою продукцію.

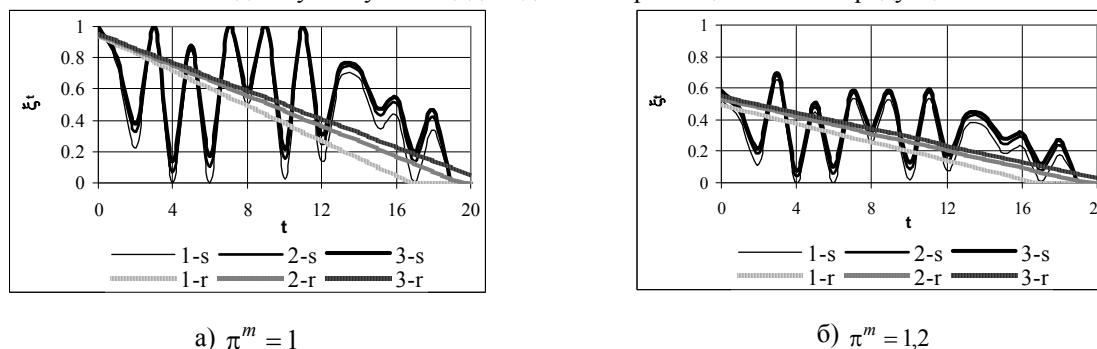

Рис. 1. Динаміка коефіцієнта реінвестування ξ_t за несприятливої кон'юнктури

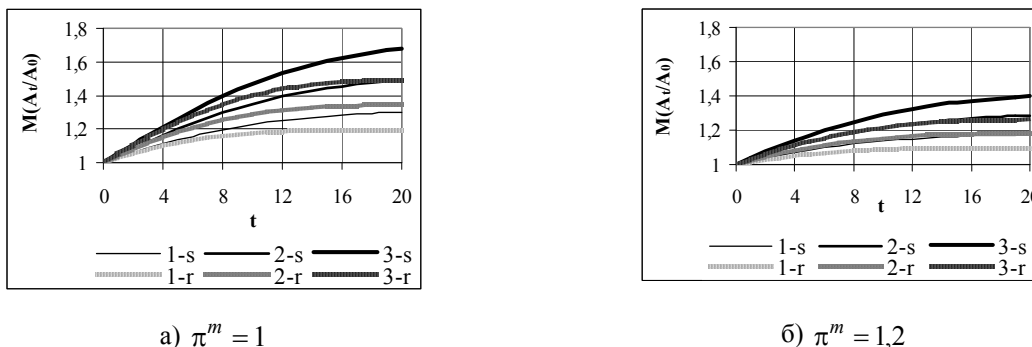

Рис. 2. Динаміка виробничих фондів за несприятливої ринкової кон’юнктури

Розглянемо тепер динаміку малого підприємства за **сприятливої ринкової кон’юнктури**, коли детермінована складова h_t відносного рівня цін є лінійно зростаючою функцією: $h_t = 1 + \pi \cdot t$, $\pi = 0,0125$. На рис. 3 наведені результати модельного розрахунку коефіцієнта реінвестування ξ_t за формулами (11), (13) (значення величин ε_t сгенеровано за допомогою системи MATLAB). Позначення на рис. 3 аналогічні позначенням на рис. 1. Аналіз рис. 3 показує, що у даному випадку більш високий рівень волатильності коефіцієнта реінвестування спостерігається за меншої схильності до реінвестування.

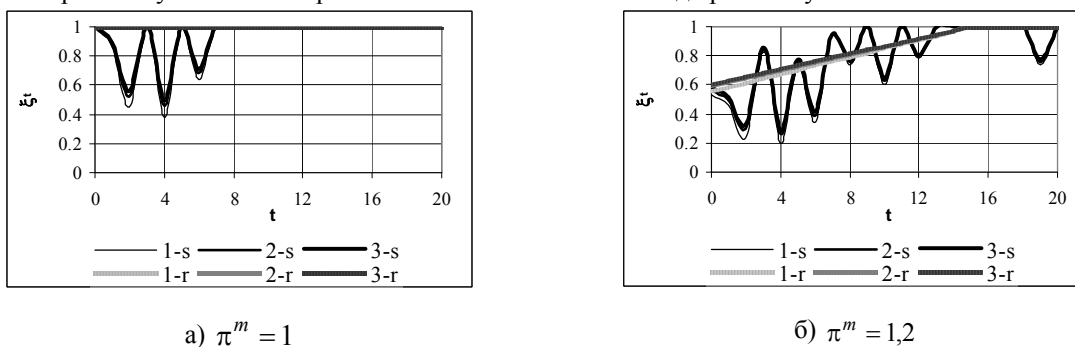

Рис. 3. Динаміка коефіцієнта реінвестування ξ_t за сприятливої кон’юнктури

На рис. 4 показано динаміку математичних сподівань відносних обсягів виробничих фондів підприємства $M(A_t/A_0)$. Позначення ліній тут аналогічні позначенням на рис. 1. Як можемо бачити з рис. 4, коли ціни зростають, більш інтенсивно підприємство розвивається у випадку залежності коефіцієнта реінвестування від раціональних очікувань. Водночас відповідна різниця у відносних обсягах накопичених виробничих фондів є дуже незначною.

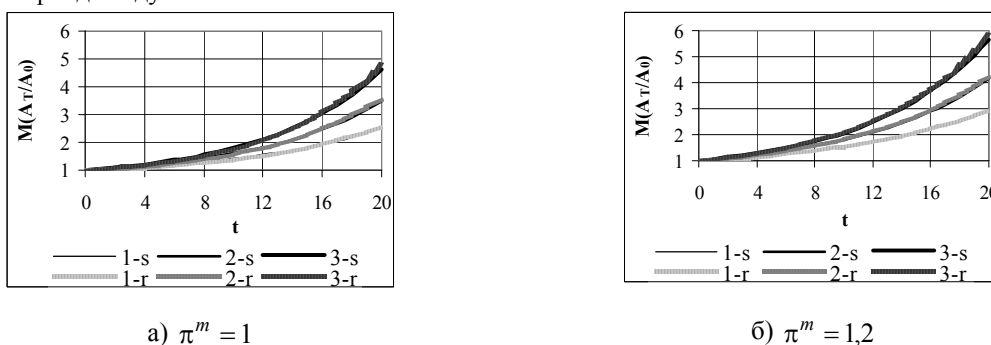

Рис. 4. Динаміка виробничих фондів за сприятливої ринкової кон’юнктури

Висновки і перспективи подальшого розвитку проблеми. Таким чином, розроблено дискретну модель динаміки малого підприємства в умовах невизначеності ринкового середовища, яка дозволяє досліджувати вплив на політику реінвестування та розвиток підприємства механізму формування очікувань щодо рівня цін на вироблювану продукцію. Проаналізовано вплив статичних та раціональних очікувань на розвиток підприємства. Отримано, що у випадку несприятливої кон’юнктури математичні сподівання відносних обсягів виробничих фондів більш інтенсивно зростають за статичних очікувань. За сприятливої ринкової кон’юнктури, навпаки, більш інтенсивно підприємство розвиватиметься у випадку залежності коефіцієнта реінвестування від раціональних очікувань. Зазначимо, що у статті аналіз розвитку підприємства проведено за припущення, що виробничі фонди завжди використовуються повністю. У

подальшому було б цікаво дослідити випадок залежності коефіцієнта використання виробничих фондів від очікуваних та фактичних цін.

Джерела та література:

1. Вітлінський В. В. Модель розвитку малого підприємства для неперервного часу з урахуванням очікувань / В. В. Вітлінський, О. В. Піскунова // Бізнес Інформ. – 2010. – № 4 (1). – С. 15-18.
2. Математические модели трансформационной экономики : учеб. пособие / Т. С. Клебанова, Е. В. Раевнева, К. А. Стрижиченко та ін. – Х. : ИД «ИНЖЭК», 2004. – 280 с.
3. Піскунова О. В. Моделювання розвитку малого підприємства за різних форм державної фінансової підтримки / О. В. Піскунова // Фінанси України. – 2010. – № 8. – С. 115-124.
4. Хачатрян С. Р. Методы и модели решения экономических задач : учеб. пособие / С. Р. Хачатрян, М. В. Пинегина, В. П. Буянов. – М. : Экзамен, 2005. – 384 с.

Роскладка А.А.

УДК 338.46

СОВРЕМЕННЫЕ КОНЦЕПЦИИ УПРАВЛЕНИЯ ВЫСШИМ УЧЕБНЫМ ЗАВЕДЕНИЕМ

Вступление. На сегодняшний момент перед Украиной стоит задача перехода к демократическому и правовому государству, рыночной экономике и преодолению отставания от мировых тенденций экономического и общественного развития. Только население, которое имеет высокий образовательный уровень, отвечающий современным требованиям, способно решить такие глобальные проблемы. Развитие образования и науки в Украине становится все более мощной движущей силой экономического роста, повышения эффективности и конкурентоспособности предприятий и народного хозяйства в целом. Это делает образование и науку одними из важнейших факторов национальной безопасности и благосостояния страны, а, следовательно, и благополучие каждого гражданина. Недаром, ведущие ученые мира отмечают, что в 2015 году высшее образование станет определяющим фактором достижения успеха, как индивидуального, так и национального. Таким образом, исследование проблем высшего образования и поиск путей совершенствования деятельности вузов является актуальной задачей.

Исследованием деятельности вуза занимались многие украинские [1-3] и зарубежные [4, 5] исследователи, однако большинство их исследований посвящено, прежде всего, образовательной деятельности вуза. В работах [6, 7] рассмотрены разные подходы к построению эффективного управления высшим учебным заведением. Однако, проблемы, связанные с оптимизацией процессов деятельности вуза как субъекта экономических отношений, до сих пор остаются открытыми.

В период перехода к рыночной экономике коренным образом изменились проблемы, которые стоят перед руководителями образовательных учреждений и в первую очередь перед руководством высших учебных заведений. Основной целью вузов стало выживание их в жесткой конкурентной борьбе и обеспечение своей конкурентоспособности. Залогом достижения этой цели может стать внедрение инновационных методов управления, основанных на новейших методах моделирования и оптимизации деятельности вуза.

Целью и задачами статьи является исследование современных подходов к управлению вузом, их критический анализ и возможность оптимизации процессов деятельности вуза.

Подходы к управлению деятельностью вуза. В наше время объективной необходимостью является построение системы стратегического менеджмента в организации, которая вызвана расширением бизнеса и отвечает инновационному характеру современного производства. Концепция стратегического управления для вуза представлена системой принципов и целей его функционирования, характером взаимоотношений между элементами его организационной структуры и формами их адаптации к переменным условиям внешней среды.

Миссией инновационного вуза должно стать высокое качество образовательных услуг. Современная методология системы менеджмента качества базируется на принципах процессного подхода [8]. Процессный подход позволяет выделить процессы, которые в наибольшей степени влияют на достижение целей. Создание системы менеджмента качества образовательной организации может строиться:

- в соответствии с принципами всеобщего управления качеством (*Total Quality Management – TQM*);
- на основе моделей национальных и региональных требований к качеству, например, на базе модели европейского фонда из менеджмента качества (*EFQM*);
- на базе требований и стандартов, утвержденных министерством образования и науки, молодежи и спорта Украины;
- в соответствии с требованиями и рекомендациями международных стандартов серии *ISO 9001:2008* и т. п.

Одним из этапов создания системы качества является определение и описание всех основных и вспомогательных процессов работы вуза. Так, в Полтавском университете экономики и торговли создана система карт процессов, которые описывают основные направления деятельности университета. Основная сложность при разработке и следующей поддержке системы менеджмента качества состоит во внедрении